

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
Факультет управління
Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

За першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

на тему: «Мотивація навчальної діяльності молодших школярів»

Спеціальність : 053 Психологія

Освітня програма : Психологія

Виконав:

Студент групи ПС22-2

Ніколенко Анна Миколаївна

Керівник:

Д. психологічних наук, професор

Саврасов Микола Володимирович

РЕЦЕНЗЕНТ:

Зав. кафедри, академік НАН ВО України, д.психологічних н., доцент

Асеева Юлія Олександрівна

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ:

Завідувач кафедри психології

Скляньська Ольга Вадимівна

ДНІПРО - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ	8
1.1. Поняття мотивації навчальної діяльності у психологічних дослідженнях.	8
1.2. Структура та види мотивації навчальної діяльності школярів.....	10
1.3. Психологічні чинники формування мотивації навчальної діяльності школярів.....	12
Висновки до 1 розділу.....	16
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ	18
2.1. Вікові особливості мотивації навчальної діяльності школярів.....	18
2.2. Роль внутрішніх і зовнішніх мотивів у навчальній діяльності школярів .	23
2.3. Психологічні умови розвитку позитивної мотивації навчальної діяльності школярів.....	26
Висновки до 2 розділу.....	29
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ	30
3.1. Організація та методи дослідження.....	30
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	32
3.3. Психологічні рекомендації щодо підвищення мотивації навчальної діяльності школярів.....	42
Висновки до 3 розділу.....	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	55

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота присвячена дослідженню мотивації навчальної діяльності молодших школярів як важливого психологічного чинника ефективності навчального процесу. У роботі здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння поняття мотивації навчальної діяльності, визначено структуру та види навчальної мотивації, а також охарактеризовано психологічні чинники її формування.

Проаналізовано вікові особливості мотивації навчальної діяльності школярів, роль внутрішніх і зовнішніх мотивів у навчанні та психологічні умови розвитку позитивної навчальної мотивації. У роботі представлено результати емпіричного дослідження особливостей мотивації навчальної діяльності школярів із використанням психодіагностичних методик Academic Motivation Scale (AMS), Self-Regulation Questionnaire (SRQ-A) та Self-Perceived Competence Scale.

На основі отриманих результатів розроблено психологічні рекомендації щодо підвищення мотивації навчальної діяльності школярів та створення сприятливих умов для розвитку внутрішньої мотивації.

Ключові слова: мотивація, навчальна діяльність, навчальна мотивація, молодші школярі, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, пізнавальна активність, психологічні умови.

SUMMARY

The thesis is devoted to the study of motivation of educational activity of primary school students as an important psychological factor of effective learning. The paper provides a theoretical analysis of scientific approaches to understanding the concept of learning motivation, defines the structure and types of educational motivation, and characterizes the psychological factors influencing its formation.

The age-related features of students' learning motivation, the role of intrinsic and extrinsic motives in educational activity, and the psychological conditions for the development of positive learning motivation are analyzed. The paper presents the results of an empirical study of students' learning motivation using the Academic Motivation Scale (AMS), Self-Regulation Questionnaire (SRQ-A), and Self-Perceived Competence Scale methods.

Based on the obtained results, psychological recommendations for increasing students' learning motivation and creating favorable conditions for the development of intrinsic motivation were developed.

Keywords: motivation, educational activity, learning motivation, primary school students, intrinsic motivation, extrinsic motivation, cognitive activity, psychological conditions.

ВСТУП

Актуальність дослідження

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними соціальними, технологічними та освітніми змінами, які істотно впливають на процес навчання та психологічний розвиток особистості школяра. Умови реформування системи освіти, зростання інформаційного навантаження, підвищення вимог до навчальних досягнень учнів зумовлюють необхідність глибшого розуміння психологічних чинників, що забезпечують ефективність навчальної діяльності. Одним із таких провідних чинників є мотивація навчальної діяльності, яка визначає спрямованість, інтенсивність і стійкість навчальної активності школярів.

Навчальна мотивація виступає внутрішнім психологічним механізмом, що регулює ставлення учня до навчання, його пізнавальну активність, здатність долати труднощі та досягати навчальних цілей. За недостатнього рівня сформованості мотивації навіть високі інтелектуальні здібності не гарантують успішності навчальної діяльності. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема зниження інтересу школярів до навчання, формального виконання навчальних завдань, переважання зовнішніх мотивів (оцінка, покарання, схвалення) над внутрішніми пізнавальними мотивами.

Проблема мотивації навчальної діяльності посідає важливе місце у психологічній науці та є предметом дослідження як класичних, так і сучасних теоретичних підходів.

У зарубіжній психології значний внесок у розроблення проблеми мотивації зробили Е. Десі та Р. Раян, які у межах теорії самодетермінації обґрунтували значення внутрішньої мотивації та базових психологічних потреб для ефективної навчальної діяльності.

Дослідження мотивації досягнення, представлені у працях Дж. Аткинсона, дозволили глибше зрозуміти роль прагнення до успіху та уникнення невдач у навчальній поведінці школярів. Ідеї когнітивних підходів

до мотивації розкривають взаємозв'язок між навчальною мотивацією, цілями діяльності та суб'єктивною значущістю навчальних завдань.

В українській психологічній науці проблема мотивації навчальної діяльності школярів також посідає важливе місце. Зокрема, у працях С. Максименка мотивація розглядається як системоутворювальний компонент особистісної активності, що забезпечує цілісність і спрямованість діяльності. І. Бех у своїх дослідженнях акцентує увагу на ціннісно-мотиваційній сфері особистості та її значенні для розвитку суб'єктності школяра.

Психологічні аспекти навчальної мотивації в контексті особистісного розвитку та гуманістичної парадигми освіти висвітлюються також у наукових працях українських дослідників, які підкреслюють важливість створення психологічно сприятливих умов навчання.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема мотивації навчальної діяльності школярів залишається актуальною й недостатньо вирішеною у практичному вимірі.

Сучасна шкільна практика потребує психологічно обґрунтованих підходів до виявлення рівня навчальної мотивації та визначення умов її розвитку у різні вікові періоди. Це зумовлює необхідність подальших емпіричних досліджень, спрямованих на аналіз особливостей мотивації навчальної діяльності школярів та розроблення практичних рекомендацій щодо її формування і підтримки.

Таким чином, актуальність обраної теми визначається її науковою значущістю, соціальною обумовленістю та практичною потребою у психологічному супроводі навчальної діяльності школярів, що й зумовило вибір теми даного бакалаврського дослідження.

Методи дослідження - у дослідженні використано теоретичні та емпіричні методи. Теоретичні методи включали аналіз і узагальнення психологічної наукової літератури з проблеми мотивації навчальної діяльності школярів.

Емпіричні методи представлені психодіагностичними методиками:

- Academic Motivation Scale (AMS) - для визначення співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації;
- Self-Regulation Questionnaire (SRQ-A) - для дослідження типів регуляції навчальної діяльності;
- Self-Perceived Competence Scale (Harter) - для оцінки рівня навчальної компетентності.

Структура роботи – курсова робота складається з вступу, трьох розділів, висновків для розділів, висновків. списку використаних джерел.додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

1.1. Поняття мотивації навчальної діяльності у психологічних дослідженнях

Мотивація навчальної діяльності є ключовим компонентом освітнього процесу та визначальним чинником успішності учнів. Вона забезпечує цілеспрямовану активність, стійкість у виконанні навчальних завдань, а також готовність до самостійного оволодіння знаннями.

Бех І.В. розглядає мотивацію як сукупність внутрішніх і зовнішніх стимулів, що сприяють розвитку пізнавальної активності та формуванню особистісного потенціалу[4].

Максименко С.О. зазначає, що мотивація визначає спрямованість, інтенсивність та тривалість навчальної діяльності, а Маляр Л.В., Ваколя З.М. підкреслюють значущість соціально-педагогічного середовища, зокрема взаємодії з учителем, однолітками та сім'єю, у формуванні мотиваційних установок учнів[35].

Внутрішня мотивація формується під впливом інтересу до навчання, прагнення до самостійного досягнення знань, розвитку власних здібностей та самовдосконалення.

Зовнішня мотивація проявляється через оцінки, похвалу, винагороди, соціальне схвалення або уникнення негативних наслідків.

Дзюбко Л.В., Гриценко Л.І. відзначають, що ефективність навчання значною мірою залежить від взаємодії внутрішніх і зовнішніх мотивів, які взаємно підтримують пізнавальну активність школярів[16].

Волянчук А. додає, що зовнішні стимули особливо важливі на початкових етапах навчання, коли внутрішня мотивація ще формується та потребує додаткового підтримання[10].

Важливо також розрізняти різні типи навчальної мотивації: пізнавальну, спрямовану на оволодіння знаннями та розвиток інтелектуальних здібностей; соціальну, пов'язану з прагненням отримати схвалення та соціальний статус серед однолітків і дорослих; досягальну, спрямовану на отримання конкретного результату або досягнення успіху у навчанні.

Мотивація учнів є динамічною системою потреб, мотивів та стимулів, що взаємодіють між собою та визначають індивідуальні особливості навчальної поведінки.

Демченко Я.М. відзначає, що формування стійких навчальних звичок можливе лише за умови цілеспрямованої стимуляції мотивації, а Переславцева Ю.Л. додає, що висока мотиваційна активність учнів формує позитивне ставлення до навчання та сприяє розвитку самостійності у пізнавальній діяльності[12, 40].

Зарубіжні дослідження підтверджують багатовимірний характер мотивації навчальної діяльності. Десі Е., Райан Р. у рамках теорії самодетермінації виділяють базові психологічні потреби – компетентність, автономію та соціальну взаємодію, які стимулюють внутрішню мотивацію учнів і сприяють їхньому саморозвитку[53].

Бандура А. у концепції самоефективності зазначає, що віра учня у власні здібності значно впливає на його активність, стійкість і прагнення досягати успіху в навчанні[52].

Мотивація навчальної діяльності є основою формування пізнавального інтересу, активності та самостійності учнів. Педагогічні дослідження підтверджують, що цілеспрямоване застосування мотиваційних методів, таких як ігрові завдання, інтерактивні технології, стимулювання до самостійного пошуку інформації та позитивне підкріплення результатів, сприяє підвищенню якості навчання та розвитку когнітивних та емоційних компетентностей учнів [44].

У молодшому шкільному віці мотивація навчальної діяльності набуває особливого значення, оскільки саме в цей період відбувається перехід від ігрової до навчальної діяльності як провідної.

Діти починають усвідомлювати соціальну значущість навчання, формують ставлення до школи, вчителя та власних навчальних досягнень. На цьому етапі мотивація ще значною мірою залежить від зовнішніх чинників, проте поступово формується внутрішній інтерес до знань, що є основою подальшого розвитку особистості.

У сучасній психології мотивація навчальної діяльності розглядається як складна система, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, забезпечує активність учня та визначає ефективність навчального процесу.

Таким чином, мотивація навчальної діяльності є багатовимірним психолого-педагогічним феноменом, що включає внутрішні та зовнішні чинники, визначає активність, стійкість і цілеспрямованість учня, формує його ставлення до навчання і особистісний розвиток [40].

Розуміння сутності мотивації є основою для розробки ефективних педагогічних стратегій, спрямованих на стимулювання пізнавальної активності, підвищення інтересу до навчання та формування позитивного ставлення до школи [6].

1.2. Структура та види мотивації навчальної діяльності школярів

Мотивація навчальної діяльності є складним багатовимірним феноменом, що включає різні елементи, які взаємодіють між собою та визначають активність і ефективність учнів у навчанні.

Структура мотивації, за сучасними психологічними підходами, включає потреби, мотиви, цілі, стимули та емоційне ставлення до навчання.

Бех І.В. визначає мотивацію як інтегративну систему, що поєднує внутрішні й зовнішні чинники та спрямовує поведінку школярів на досягнення результату[4].

Залежно від джерела стимулу мотивацію поділяють на внутрішню (інтринсивну) та зовнішню (екстринсивну).

Внутрішня мотивація виникає з інтересу до навчання, прагнення до самостійного здобуття знань і саморозвитку, а зовнішня – від оцінок, похвали, винагород та соціального схвалення [15].

Маляр Л.В., Ваколя З.М. підкреслюють, що взаємодія внутрішніх і зовнішніх чинників стимулює учня до активного виконання завдань та формує стійкий інтерес до навчання[35].

Класична психологія мотивації виділяє також досягальну, пізнавальну та соціальну мотивацію.

Досягальна мотивація пов'язана з прагненням учня до конкретного результату, високих оцінок та особистого успіху.

Пізнавальна мотивація стимулює інтерес до навчального матеріалу, прагнення розвивати мислення, здобувати нові знання та навички.

Соціальна мотивація визначається потребою у схваленні, визнанні серед однолітків, педагогів та сім'ї [6, 12, 40].

Зарубіжні дослідники також підкреслюють багатовимірність мотивації. Десі Е., Райан Р. у рамках теорії самодетермінації виділяють потреби в компетентності, автономії та соціальній взаємодії, які сприяють формуванню внутрішньої мотивації та розвитку самостійності учнів[53].

Бандура А. у концепції самоєфективності звертає увагу на значення віри в власні здібності, яка безпосередньо впливає на цілеспрямованість, активність і результативність навчання[52].

Аткінсон Дж.В. та Пінтріч П.Р., Шанк Д.Г. [51,54] розглядають мотивацію як взаємодію цілей, очікувань успіху та суб'єктивної цінності результату, підкреслюючи роль індивідуальної оцінки своїх можливостей.

Сучасні дослідження також виділяють стимулюючу та підтримуючу функції мотивації.

Стимулююча функція активує навчальну діяльність, формує цілі та орієнтири, а підтримуюча – забезпечує тривалість, послідовність і стійкість

поведінки учня в процесі навчання [10]. Таким чином, структура мотивації включає взаємопов'язані компоненти: потреби, мотиви, цілі, стимули та емоційне ставлення, а її види визначають характер та спрямованість навчальної діяльності школярів.

Знання структури та видів мотивації є важливою передумовою для розробки ефективних педагогічних стратегій.

Використання диференційованого підходу до стимулювання внутрішньої та зовнішньої мотивації, а також увага до індивідуальних потреб учнів сприяють підвищенню їх пізнавальної активності, розвитку самостійності та формуванню позитивного ставлення до навчання.

У сучасних дослідженнях також виокремлюють інструментальну мотивацію, коли навчання розглядається як засіб досягнення інших життєвих цілей, наприклад отримання престижної професії або соціального статусу. Такий тип мотивації є характерним для старших школярів, проте його елементи можуть формуватися вже у молодшому шкільному віці під впливом сім'ї та освітнього середовища.

Отже, розуміння структури та видів мотивації навчальної діяльності дозволяє більш цілеспрямовано організовувати освітній процес, використовуючи методи, що стимулюють як внутрішні, так і зовнішні мотиви, а також сприяють розвитку самостійності та пізнавальної активності учнів.

1.3. Психологічні чинники формування мотивації навчальної діяльності школярів

Формування мотивації навчальної діяльності школярів є складним і багатогранним процесом, який зумовлюється сукупністю психологічних чинників, пов'язаних як з особистісними особливостями учня, так і з умовами організації освітнього процесу.

Мотивація не є вродженою та сталою характеристикою, вона формується і трансформується впродовж усього періоду навчання, відображаючи рівень

розвитку пізнавальної сфери, емоційно-вольових якостей і соціального досвіду школяра [4, 34].

Одним із провідних психологічних чинників формування навчальної мотивації є пізнавальний інтерес, який виступає внутрішнім джерелом активності учня. За І. В. Бехом, пізнавальний інтерес забезпечує позитивне емоційне ставлення до навчальної діяльності та стимулює прагнення до здобуття нових знань. Він сприяє підвищенню навчальної активності, концентрації уваги та глибшому засвоєнню навчального матеріалу[4].

У молодшому шкільному віці пізнавальний інтерес часто має ситуативний характер, проте за умови педагогічної підтримки може трансформуватися у стійку внутрішню мотивацію до навчання [6].

Важливим психологічним чинником формування мотивації є самооцінка та рівень упевненості учня у власних можливостях. С. О. Максименко зазначає, що адекватна самооцінка сприяє розвитку мотивації досягнення, формує готовність долати труднощі та підвищує відповідальність за результати навчальної діяльності .

Учні з високим рівнем упевненості частіше виявляють ініціативу, активно залучаються до навчального процесу та демонструють стійкі навчальні мотиви. Натомість занижена самооцінка може зумовлювати страх помилок, уникання складних завдань і зниження навчальної активності [35, 52].

Педагогічні ситуації значно впливають на розвиток мотивації. Наприклад:

- Ігрові методики стимулюють пізнавальний інтерес та залучають школярів до активної взаємодії з навчальним матеріалом. Через ігрові завдання учні отримують позитивний досвід успіху, що підвищує впевненість у власних здібностях.

- Проектна діяльність формує внутрішню мотивацію, оскільки дозволяє школярам обирати теми, планувати виконання завдань і оцінювати

результати. Це сприяє розвитку відповідальності, самостійності та критичного мислення.

- Колективні завдання та командна робота стимулюють соціальні мотиви, допомагають учням відчувати значущість власного внеску в результат групової діяльності та отримати схвалення від однолітків і педагога.

Такі ситуації підвищують емоційний комфорт, формують позитивний емоційний клімат у класі та підтримують стійку мотивацію до навчання [35, 40].

Суттєвий вплив на формування мотивації має емоційно-психологічний клімат навчального середовища. Доброзичливе ставлення з боку вчителя, підтримка та позитивні міжособистісні взаємини у класі сприяють формуванню позитивного ставлення до навчання та підвищенню мотиваційної активності школярів [35].

Переживання ситуацій успіху, схвалення та визнання результатів навчальної діяльності позитивно впливають на емоційний стан учня та стимулюють подальшу навчальну активність [40].

Значну роль у формуванні мотивації відіграє сімейне середовище. Ставлення батьків до навчання, їхні очікування, стиль контролю та підтримки визначають ставлення дитини до шкільної діяльності.

Позитивна підтримка, зацікавленість у навчальних досягненнях дитини та створення сприятливих умов для навчання сприяють формуванню стійкої мотивації.

Система оцінювання також є важливим чинником мотивації. Надмірна орієнтація на оцінки може сприяти формуванню зовнішньої мотивації та знижувати інтерес до самого процесу навчання.

Водночас використання оцінювання як засобу підтримки та зворотного зв'язку сприяє розвитку впевненості у власних можливостях і підвищенню навчальної активності.

Окрему роль у формуванні мотивації відіграють вікові та індивідуально-психологічні особливості школярів. У молодшому шкільному віці мотивація

значною мірою залежить від зовнішніх стимулів та емоційного ставлення до навчання, тоді як у процесі розвитку особистості зростає значення усвідомлених мотивів і навчальних цілей.

Урахування індивідуальних особливостей учнів, рівня їхньої підготовленості та пізнавальних можливостей сприяє формуванню стійкої мотивації та позитивного ставлення до навчальної діяльності [10, 36].

Важливим психологічним чинником формування мотивації є також організація навчальної діяльності. Використання активних методів навчання, залучення учнів до творчих і проблемних завдань, створення умов для самостійної діяльності сприяють розвитку внутрішньої мотивації та пізнавальної активності.

Значну роль відіграє створення ситуацій успіху, які підвищують впевненість учнів у власних можливостях та стимулюють подальше навчання [50].

У сучасних умовах важливим чинником формування мотивації є цифрове освітнє середовище. Використання інтерактивних технологій, мультимедійних ресурсів та онлайн-платформ підвищує зацікавленість учнів і сприяє активному залученню до навчального процесу. Водночас надмірне використання цифрових засобів може знижувати концентрацію уваги, що потребує збалансованого підходу до їх застосування.

Таким чином, формування мотивації навчальної діяльності школярів визначається комплексом психологічних чинників, серед яких провідне місце посідають пізнавальний інтерес, самооцінка, емоційно-психологічний клімат навчального середовища, вікові особливості та організація навчальної діяльності.

Урахування зазначених чинників є необхідною умовою розвитку стійкої навчальної мотивації та підвищення ефективності освітнього процесу загалом.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі роботи ми здійснили теоретичний аналіз проблеми мотивації навчальної діяльності школярів у психологічних дослідженнях.

У процесі опрацювання наукових джерел з'ясували, що мотивація навчальної діяльності є складним багатовимірним психолого-педагогічним феноменом, який визначає спрямованість, інтенсивність і стійкість навчальної активності учнів та суттєво впливає на ефективність освітнього процесу.

У ході теоретичного аналізу визначили, що мотивація навчальної діяльності формується як система взаємопов'язаних компонентів, до якої входять потреби, мотиви, цілі, стимули та емоційно-ціннісне ставлення до навчання. Також з'ясували, що взаємодія внутрішніх і зовнішніх мотивів є важливою умовою активної участі школярів у навчальній діяльності та сприяє поступовому переходу від зовнішнього спонукання до внутрішньої зацікавленості у навчанні.

Під час дослідження встановили, що у структурі мотивації навчальної діяльності школярів доцільно виокремлювати пізнавальну, соціальну мотивацію та мотивацію досягнення, кожна з яких виконує специфічну функцію у регуляції навчальної поведінки учнів. З'ясували, що поєднання зазначених видів мотивації зумовлює індивідуальні особливості навчальної активності школярів та їхнє ставлення до навчальної діяльності.

У процесі аналізу визначили основні психологічні чинники формування мотивації навчальної діяльності школярів, серед яких провідне значення мають пізнавальний інтерес, самооцінка учня, емоційно-психологічний клімат навчального середовища, вікові та індивідуально-психологічні особливості, а також особливості організації навчальної діяльності.

З'ясували, що врахування зазначених чинників сприяє розвитку стійкої мотивації та формуванню позитивного ставлення учнів до навчання.

Отже, зробили висновок, що формування мотивації навчальної діяльності школярів є цілеспрямованим і керованим процесом, який потребує

створення сприятливих психолого-педагогічних умов у навчальному середовищі.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, слід зазначити, що ефективне формування мотивації навчальної діяльності можливе лише за умови комплексного підходу, який враховує як внутрішні психологічні механізми, так і зовнішні педагогічні впливи. Поєднання цих чинників забезпечує розвиток стійкої мотивації, підвищення пізнавальної активності та формування позитивного ставлення учнів до навчання.

РОЗДІЛ 2.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

2.1. Вікові особливості мотивації навчальної діяльності школярів

Мотивація навчальної діяльності формується під впливом вікових особливостей розвитку дитини та має свої специфічні характеристики на різних етапах шкільного навчання. У молодшому шкільному віці (6–10 років) мотивація переважно визначається зовнішніми стимулами, оцінками та похвалою вчителя і батьків.

Діти цього віку демонструють високу чутливість до схвалення дорослих, що стимулює їх прагнення досягати високих результатів і виконувати навчальні завдання [10, 12]. На цьому етапі успіхи учня часто залежать від підтримки дорослих, а відчуття задоволення від досягнення результату формується саме через зовнішнє підкріплення.

У молодших школярів відбувається інтенсивний розвиток базових когнітивних функцій: уваги, пам'яті, мислення та сприймання інформації. Це створює умови для формування внутрішньої мотивації, яка проявляється у прагненні до самостійного оволодіння знаннями та розвитку власних здібностей.

Водночас зовнішні мотиви залишаються важливим чинником підтримки пізнавальної активності, оскільки вони допомагають формувати позитивні навчальні звички та дисциплінованість [6, 35]. Наприклад, похвала вчителя або батьків за правильне виконання завдання підвищує впевненість дитини та стимулює повторення активних навчальних дій.

У середньому шкільному віці (10 - 14 років) внутрішня мотивація починає набувати більшого значення.

Діти оцінюють навчання не лише як обов'язок або засіб отримання оцінок, а як можливість розвитку власних компетенцій, самоствердження та підготовки до майбутніх досягнень.

Учні стають більш здатними до саморегуляції, планування та оцінювання власної навчальної діяльності, що сприяє формуванню активної навчальної позиції [4, 40].

Варто зазначити, що зовнішні стимули, такі як оцінки, похвала або заохочення, продовжують відігравати важливу роль, особливо у випадках складних або нових навчальних завдань. Вони підтримують мотивацію на початкових етапах освоєння складних тем і сприяють формуванню стійких навчальних навичок.

У поєднанні з внутрішніми мотивами зовнішні фактори створюють оптимальні умови для навчальної активності школярів [10].

Особливої уваги потребує період старшого шкільного віку (15 - 17 років), коли внутрішня мотивація стає домінуючою.

Учні починають самостійно визначати навчальні цілі, оцінювати власні досягнення та формувати індивідуальні стратегії навчання. У цьому віці активізується критичне мислення та рефлексія щодо власної навчальної діяльності, що підвищує здатність до самостійного навчання і прийняття відповідальності за результати [35].

Соціальні мотиви також залишаються актуальними: бажання визнання серед однолітків, успіх у навчанні та перспективи подальшої освіти стимулюють учнів до активної пізнавальної діяльності. Наприклад, участь у конкурсах, проєктній діяльності або шкільних командних змаганнях не лише підвищує інтерес до навчання, а й формує навички співпраці та соціальної взаємодії, що додатково мотивує досягати високих результатів.

Вікові зміни мотивації пов'язані також із розвитком самосвідомості та ціннісного ставлення до навчання.

Молодші школярі потребують зовнішніх підкріплень для формування позитивного ставлення до школи, середні – починають формувати власні цілі

та мотиви, старші – усвідомлюють значення навчання для особистісного та професійного розвитку [6, 34].

Таким чином, вікові особливості визначають структуру, інтенсивність і пріоритети мотивів у навчальній діяльності школярів. Врахування цих особливостей дозволяє педагогам і психологам створювати ефективні умови для розвитку внутрішньої мотивації, підтримки зовнішніх стимулів і формування позитивного ставлення до навчання на різних етапах шкільної освіти.

Це також сприяє формуванню самостійності, підвищенню навчальної успішності та підготовці до подальшого освітнього та професійного шляху.

Таблиця 2.1

Вікові особливості мотивації навчальної діяльності школярів

Вікова група	Домінуючі мотиви	Особливості мотивації	Приклади стимулів та підтримки
Молодший шкільний вік (6–10 років)	Зовнішні: похвала, оцінки, схвалення дорослих	Висока чутливість до схвалення, мотивація формується через зовнішнє підкріплення; внутрішня мотивація тільки починає розвиватися	Ігрові завдання, наклейки/зірочки за успіхи, похвала за правильне виконання завдань, короткі опитування «Що сподобалося?»

Середній шкільний вік (10–14 років)	Комбінація внутрішніх і зовнішніх мотивів	Виникає самостійність у навчанні, зростає внутрішня мотивація; зовнішні стимули підтримують дисципліну та активність	Групові проекти, участь у конкурсах, таблиці прогресу, похвала за зусилля, завдання відповідно до інтересів учнів
Старший шкільний вік (15–17 років)	Внутрішні мотиви: самоствердження, розвиток компетенцій, пізнавальний інтерес; соціальні мотиви	Визначають власні цілі, планують навчальні дії, розвивають критичне мислення; зовнішні стимули допомагають підтримувати активність	Наукові/творчі проекти, олімпіади, участь у конкурсах і командних змаганнях, вибір тем для рефератів та проектів, схеми самоконтролю

Таким чином, вікові особливості визначають структуру, інтенсивність і пріоритети мотивів у навчальній діяльності школярів. Врахування цих особливостей дозволяє педагогам і психологам створювати ефективні умови для розвитку внутрішньої мотивації, підтримки зовнішніх стимулів і

формування позитивного ставлення до навчання на різних етапах шкільної освіти.

Це також сприяє формуванню самостійності, підвищенню навчальної успішності та підготовці до подальшого освітнього та професійного шляху.

Крім загальних вікових особливостей мотивації, важливо враховувати, що мотиваційна сфера школярів багатогранна та включає різні типи мотивів: пізнавальну, досягальну, соціальну та зовнішню. Кожен із цих типів проявляється по-різному залежно від віку дитини та її психологічного розвитку.

У молодшому шкільному віці основну роль відіграють зовнішні стимули та початковий пізнавальний інтерес, у середньому віці посилюється прагнення до самоствердження та соціального визнання, а у старшому шкільному віці домінує внутрішня пізнавальна мотивація і самостійне визначення навчальних цілей.

Для зручності узагальнення цих особливостей та наочності їх порівняння наведена Таблиця 2.2, яка відображає вікові характеристики мотивації за типами стимулів і мотивів.

Таблиця 2.2.

Вікові особливості мотивації навчальної діяльності школярів

Вікова група	Пізнавальна мотивація	Досягальна мотивація	Соціальна мотивація	Зовнішня мотивація
6–10 років	Початковий інтерес до навчання	Потреба отримати схвалення	Формується через однолітків	Домінує, похвала та оцінки
10–14 років	Активно розвивається	Прагнення до самоствердження	Визнання серед групи	Підтримує дисципліну та активність

15–17 років	Сильна пізнавальна зацікавленість	Самоствердження через компетентність	Визнання серед старших	Допоміжна роль, підсилює внутрішню мотивацію
-------------	-----------------------------------	--------------------------------------	------------------------	--

Таким чином, врахування вікових особливостей мотивації дозволяє педагогам і психологам ефективно організовувати навчальну діяльність, поєднуючи внутрішні та зовнішні стимули для розвитку самостійності, пізнавальної активності та позитивного ставлення до навчання на різних етапах шкільного розвитку.

2.2. Роль внутрішніх і зовнішніх мотивів у навчальній діяльності школярів

Мотивація навчальної діяльності формується завдяки взаємодії внутрішніх і зовнішніх мотивів, які по-різному впливають на ефективність навчання та розвиток особистості.

Внутрішня мотивація характеризується прагненням дитини до самостійного оволодіння знаннями, бажанням зрозуміти та дослідити нову інформацію, а також інтересом до конкретної навчальної діяльності. Вона визначає стійкість пізнавальної активності, наполегливість у виконанні завдань і задоволення від процесу навчання [15; 35].

Внутрішня мотивація у школярів проявляється у різних формах:

- Пізнавальний інтерес – бажання дізнатися щось нове, розвивати свої здібності та розширювати кругозір;
- Саморозвиток – прагнення покращити власні навички та компетенції;
- Потреба у досягненнях – прагнення до успіху в навчанні як результату власних зусиль;

- Творча активність – бажання створювати щось нове, знаходити нестандартні рішення навчальних задач [6, 40].

Дослідники зазначають, що внутрішня мотивація формується переважно під впливом позитивного досвіду та підтримки самооцінки школяра. Наприклад, учень, який успішно виконав складне завдання та відчув власну компетентність, з більшою готовністю долає подальші труднощі [52].

Максименко С.О. підкреслює, що внутрішня мотивація стимулює самостійність, активність та критичне мислення, що є основою для формування стійких навчальних навичок.

Водночас зовнішня мотивація полягає у впливі зовнішніх стимулів: оцінок, похвали, винагороди, заохочення з боку вчителя, батьків або однолітків. Вона допомагає школярам долати початкові труднощі, виконувати завдання, які здаються складними, і підтримує навчальний інтерес на початкових етапах [10].

Зовнішні мотиви можна класифікувати наступним чином:

- Стимули оцінювання – оцінки, контрольні роботи, участь у конкурсах;
- Соціальні стимули – похвала, визнання досягнень учнем серед однолітків або дорослих;
- Матеріальні стимули – подарунки, сертифікати або інші винагороди за успіхи;
- Підкріплення поведінки – похвала за дисципліну, активність та виконання правил класу [6, 10].

Взаємодія внутрішніх і зовнішніх мотивів є надзвичайно важливою для ефективної організації навчальної діяльності.

Дослідження Бех І.В. показують, що внутрішня мотивація створює стійкий інтерес до навчання, тоді як зовнішня підтримує та стимулює активність, особливо коли внутрішній мотив ще не сформований[4]. Наприклад, молодші школярі часто потребують оцінок і похвали для підкріплення навчальної поведінки, у той час як старші учні починають

орієнтуватися на внутрішні цілі, проте зовнішні заохочення продовжують підсилювати мотиваційний ефект.

Варто виділити особливості взаємодії внутрішніх і зовнішніх мотивів у різних вікових групах:

Молодший шкільний вік (6–10 років) – зовнішні стимули є домінуючими; внутрішня мотивація тільки формується і потребує підтримки дорослих [6; 12].

Середній шкільний вік (10–14 років) – поступово переважає внутрішня мотивація, проте зовнішні стимули продовжують підтримувати активність і дисципліну [40].

Старший шкільний вік (15–17 років) – внутрішня мотивація стає основною, визначаючи самостійність та активне прагнення до знань; зовнішні стимули виконують допоміжну роль і підсилюють мотиваційний ефект [35].

Деякі дослідники наголошують на психологічних механізмах взаємодії внутрішньої та зовнішньої мотивації. Десі Е., Райан Р. у рамках теорії самодетермінації підкреслюють, що зовнішні стимули ефективні тоді, коли вони підтримують базові психологічні потреби дитини: автономію, компетентність та соціальну інтеграцію.

Якщо зовнішній стимул порушує відчуття автономії, його вплив може бути негативним, знижуючи внутрішню мотивацію[53].

Практичне значення ролі внутрішніх і зовнішніх мотивів у навчанні школярів проявляється у педагогічних стратегіях.

Для стимулювання внутрішньої мотивації необхідно:

- створювати ситуації успіху та досягнень;
- використовувати завдання, які відповідають інтересам учнів;
- давати можливість обирати методи та темпи виконання завдань;
- надавати зворотний зв'язок, який підкреслює особисті успіхи, а не лише результати.

Для підтримки зовнішньої мотивації ефективними є:

- системи оцінювання, які мотивують до покращення результатів;

- похвала та позитивна оцінка поведінки та досягнень;
- конкурси, проєкти, участь у колективних заходах, які забезпечують соціальне визнання.

Таким чином, внутрішні та зовнішні мотиви взаємодіють у процесі навчальної діяльності школярів, створюючи комплексну систему мотиваційних стимулів.

Ефективна комбінація цих мотивів сприяє підвищенню пізнавальної активності, розвитку самостійності, формуванню позитивного ставлення до навчання та забезпечує високий рівень освітніх досягнень.

2.3. Психологічні умови розвитку позитивної мотивації навчальної діяльності школярів

Розвиток позитивної мотивації навчальної діяльності школярів значною мірою залежить від створення сприятливих психологічних умов у освітньому середовищі.

Позитивна мотивація забезпечує активність, стійкість та цілеспрямованість учнів у навчанні, а також формує позитивне ставлення до школи та процесу пізнання [6, 40].

Одним із ключових психологічних чинників є підтримка автономії школяра. Дослідження Десі Е., Райан Р. показують, що учні демонструють високу внутрішню мотивацію тоді, коли мають можливість обирати способи виконання завдань, темп роботи та методи навчання [53].

Надання свободи у прийнятті рішень сприяє розвитку самостійності, критичного мислення та відповідальності за власні результати.

Для молодших школярів це може проявлятися у виборі завдань певного рівня складності або видів діяльності, а для старших – у можливості обирати проєкти, теми рефератів чи методи самоперевірки знань.

Такий підхід стимулює внутрішню мотивацію та підтримує пізнавальний інтерес [40].

Соціальні фактори також відіграють важливу роль у розвитку позитивної мотивації. Визнання досягнень учня, підтримка з боку вчителя та однолітків підвищують самооцінку та впевненість у власних здібностях [6].

Бандура А. наголошує, що віра учня у власну компетентність (самоефективність) стимулює його активність і бажання долати труднощі[52].

Психологічна підтримка включає похвалу за зусилля, а не лише за результат, а також створення позитивного емоційного клімату в класі.

Важливо, щоб учень відчував, що його досягнення помічають і цінують, що підсилює його внутрішню мотивацію та формує позитивне ставлення до навчання [40].

Розвиток мотивації значною мірою залежить від врахування індивідуальних психологічних особливостей учнів. Це стосується когнітивних здібностей, темпів засвоєння знань, емоційної чутливості та характеру особистості [10]. Наприклад, учні з високим рівнем самоконтролю та внутрішньою саморегуляцією легше підтримують мотивацію самотійно, тоді як учням із низькою самооцінкою потрібна більш активна підтримка з боку педагога.

Інший важливий аспект – врахування навчальних інтересів і схильностей дитини. Залучення учнів до діяльності, яка відповідає їхнім уподобанням, підвищує внутрішню мотивацію та створює умови для більш глибокого засвоєння знань [15, 35].

Позитивний психологічний клімат у класі є важливою умовою розвитку мотивації. Він включає довіру між учнями та вчителем, взаємоповагу, готовність допомагати один одному та підтримку ініціативи [6].

Відсутність негативних емоцій, страху невдачі або надмірного тиску дозволяє учням зосередитися на процесі навчання та розвивати внутрішній мотив досягнення.

Ефективним є застосування колективних ігрових завдань, проектної діяльності та групових дискусій, що поєднують навчальні цілі з соціальною взаємодією. Такі форми роботи дозволяють учням відчувати власну

значущість, підтримують пізнавальну активність та формують позитивне ставлення до навчання [44].

Позитивна мотивація формується також завдяки застосуванню різних педагогічних стратегій:

- Створення ситуацій успіху – підбір завдань за рівнем складності та поступове збільшення вимог;
- Застосування ігрових елементів та інтерактивних методів навчання – забезпечує емоційне залучення та підтримку пізнавальної активності;
- Індивідуальний підхід – врахування особливостей учня при постановці навчальних цілей;
- Позитивне підкріплення – похвала, винагороди, заохочення до участі у проєктах і конкурсах [6, 44].

Такі стратегії сприяють формуванню стійкої внутрішньої мотивації, підвищують активність учнів та допомагають досягати високих результатів у навчанні.

Успішний розвиток позитивної мотивації також залежить від формування навичок саморегуляції та адаптації до навчальних завдань.

Учні, які вміють планувати свої дії, оцінювати результати та коригувати стратегію виконання завдань, проявляють більш стійку мотивацію. Важливо навчити дітей визначати власні цілі, оцінювати досягнення та розвивати самоконтроль.

Психологічні умови розвитку позитивної мотивації включають підтримку автономії, соціальну підтримку, врахування індивідуальних особливостей, створення позитивного навчального клімату, застосування мотиваційних стратегій та розвиток навичок саморегуляції.

Комплексне дотримання цих умов забезпечує активну, стійку та цілеспрямовану навчальну діяльність школярів, формує внутрішню мотивацію та позитивне ставлення до процесу навчання.

Висновки до 2 розділу

У 2 розділі ми здійснили аналіз психологічних особливостей мотивації навчальної діяльності школярів та з'ясували основні вікові характеристики мотивації.

Встановили, що молодші школярі характеризуються підвищеною чутливістю до зовнішніх стимулів, оцінок і похвали з боку вчителя та батьків, що значною мірою впливає на їх пізнавальну активність.

З'ясували, що з віком зростає роль внутрішніх мотивів, пов'язаних із прагненням до самостійного оволодіння знаннями та розвитку власних здібностей.

Визначили роль внутрішніх і зовнішніх мотивів у навчальній діяльності школярів. З'ясовано, що внутрішня мотивація сприяє формуванню стійкої пізнавальної активності та самостійності, тоді як зовнішня підтримує та стимулює дітей на ранніх етапах навчання. Встановили, що ефективність навчальної діяльності значною мірою залежить від взаємодії цих двох груп мотивів.

Визначили психологічні умови розвитку позитивної мотивації навчальної діяльності. Здійснено аналіз основних чинників, що стимулюють мотивацію: психологічний клімат у класі, позитивне підкріплення успіхів учня, індивідуалізація навчання та використання інтерактивних методів навчання.

З'ясували, що поєднання цих умов сприяє розвитку внутрішньої мотивації, підвищує стійкість пізнавальної активності та формує позитивне ставлення до навчання.

Таким чином, у розділі визначено, що мотивація навчальної діяльності школярів є багатовимірним феноменом, що залежить від вікових особливостей, взаємодії внутрішніх і зовнішніх мотивів, а також від психологічних умов навчального процесу.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

3.1. Організація та методи дослідження

Емпіричне дослідження мотивації навчальної діяльності школярів було сплановане таким чином, щоб забезпечити наукову обґрунтованість, відповідність етичним стандартам та реалістичність виконання в умовах практики.

Основною метою дослідження було виявлення структури мотивації, типів регуляції навчальної діяльності та рівня самооцінки навчальної компетентності молодших школярів.

Формування вибірки здійснювалося з урахуванням вікових та кількісних параметрів. Оптимальною групою для дослідження мотивації навчальної діяльності були визначені учні третіх та четвертих класів, віком від 8 до 10 років.

Цей віковий період характеризується сформованими навичками читання та письма, здатністю до усвідомленої рефлексії власного ставлення до навчання та достатнім досвідом шкільної діяльності для формування стабільної мотивації.

Загальна кількість учасників склала 40 осіб, що забезпечує достатню репрезентативність для локального дослідження та дозволяє проводити статистичний аналіз результатів.

Процес проведення діагностики координувався з адміністрацією школи та класними керівниками. Оптимальним часом для проведення опитувальників було визначено другий або третій урок, коли діти вже включилися у робочий ритм, але ще не відчували втоми.

Проведення дослідження у другій половині дня негативно впливало на увагу та якість відповідей учнів.

Діагностика проводилася фронтально, з усім класом одночасно, що дозволяло економити час та забезпечити однакові умови для всіх учасників.

Перед початком роботи з опитувальниками дітям надавалися детальні усні інструкції, підкріплені прикладами на дошці.

Наголошувалося, що дослідження не є контрольною роботою, і правильних чи неправильних відповідей не існує.

Під час заповнення опитувальників підтримувався постійний контакт з учнями, надавалися індивідуальні пояснення для тих, хто відчував труднощі. Спостереження за процесом заповнення бланків давало додаткову інформацію про ставлення дітей до завдання, їхню старанність та емоційні реакції.

Для комплексного вивчення мотивації навчальної діяльності були використані три методики:

1. Academic Motivation Scale (AMS) – методика для визначення рівнів внутрішньої та зовнішньої мотивації навчання(див.дод.А).

Опитувальник дозволяв з'ясувати, що мотивує дітей у навчанні: інтерес до знань, бажання отримати оцінку, схвалення вчителя чи батьків.

2. Self-Regulation Questionnaire (SRQ-A) – методика для оцінки типів регуляції навчальної діяльності: зовнішня, інтроєктована, ідентифікована та внутрішня(див.дод.Б).

Дозволяє виявити ступінь автономності у виконанні навчальних завдань та усвідомлення причин власної поведінки.

3. Self-Perceived Competence Scale (Harter) – методика, що оцінює відчуття компетентності та самосприйняття власних навчальних можливостей, здатність справлятися зі складними завданнями та відчуття впевненості на уроках(див.дод.В).

Час, відведений на виконання всіх трьох методик, становив близько 40 хвилин, що відповідає тривалості одного уроку.

Всередині цього часу передбачалися короткі паузи між методиками для відпочинку та переключення уваги дітей.

Особливості проведення

- Перед заповненням опитувальників перевірялося, чи учні правильно підписали роботи, зрозуміли інструкцію та знали, як позначати відповіді.
- Під час роботи відстежувалася уважність, темп заповнення та емоційна реакція дітей на питання.
- Індивідуальна підтримка надавалася учням із труднощами в читанні, дефіцитом уваги або підвищеною тривожністю. Жодна дитина не була виключена з дослідження, що підкреслює інклюзивний підхід.

Таким чином, організація дослідження забезпечила комплексний, етичний та системний підхід до вивчення мотивації навчальної діяльності школярів, створила умови для отримання достовірних та інформативних результатів.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Аналіз результатів дослідження проводився шляхом кількісної обробки даних та їх подальшої інтерпретації.

Отримані результати дозволили виявити особливості мотиваційної сфери молодших школярів.

Аналіз результатів за методикою Academic Motivation Scale

Перший етап аналізу був спрямований на визначення рівнів внутрішньої та зовнішньої навчальної мотивації серед сорока учасників дослідження.

Результати виявилися досить показовими щодо мотиваційної структури молодших школярів.

Розподіл учнів за рівнями внутрішньої навчальної мотивації представлений у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Розподіл учнів за рівнями внутрішньої навчальної мотивації

Рівень	Кількість учнів	%
Високий	14	35
Середній	18	45
Низький	8	20

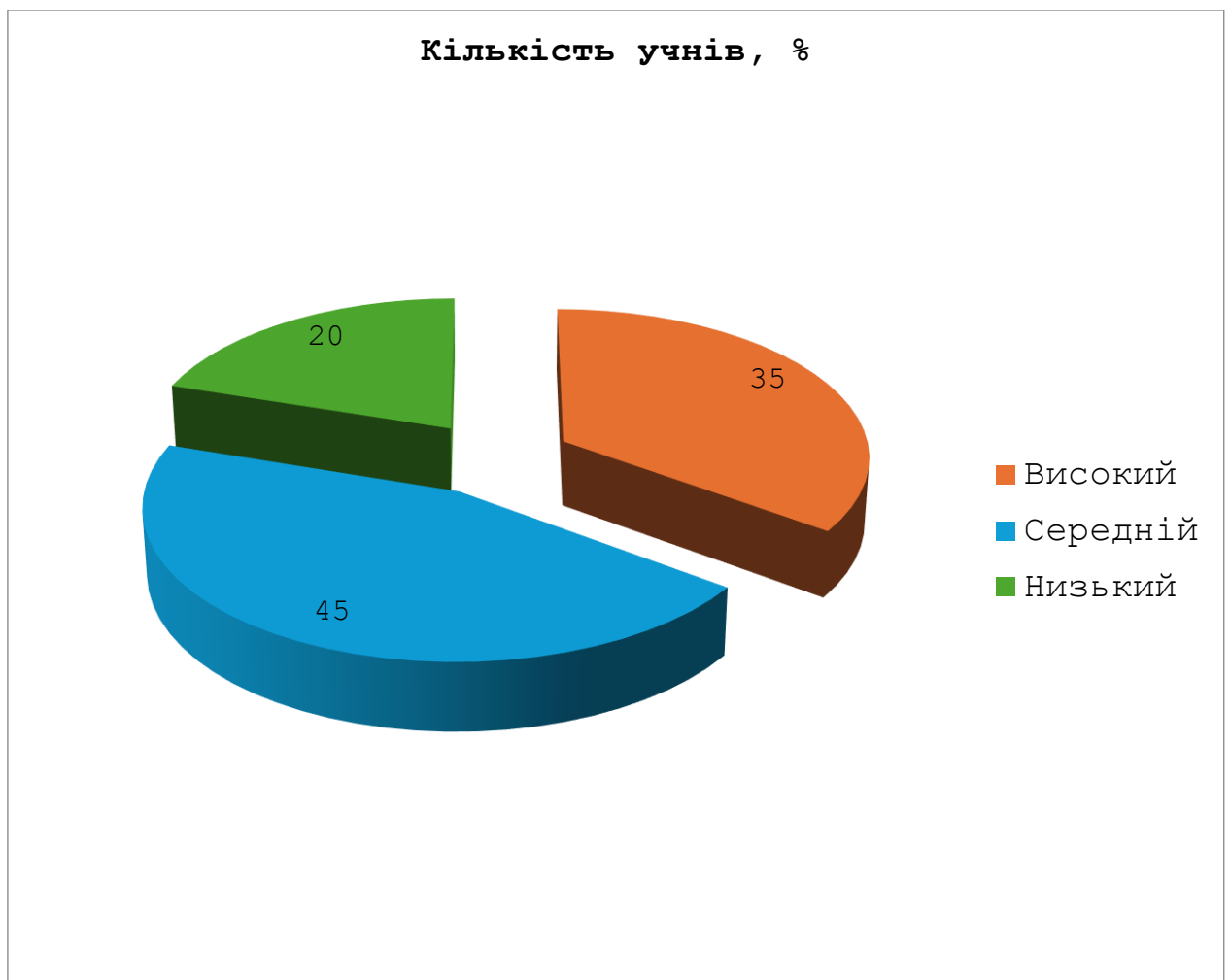

Рис.3.1. Розподіл учнів за рівнями внутрішньої навчальної мотивації

Як видно з таблиці, переважна частина школярів має середній рівень внутрішньої мотивації.

Це свідчить про те, що інтерес до навчання вже сформований, але ще не став провідним мотивом діяльності.

Спостереження за дітьми під час діагностики та в повсякденному шкільному житті підтвердили ці дані.

Діти з високою внутрішньою мотивацією демонстрували справжню допитливість під час заповнення опитувальників, ставили додаткові запитання про саме дослідження, виявляли зацікавленість у результатах.

Вони прагнуть виконувати складні завдання та отримують задоволення від пізнавального процесу.

Натомість учні з низьким рівнем мотивації частіше виявляли ситуативний інтерес і потребували додаткового зовнішнього стимулювання навіть для завершення опитувальника.

Додатковий аналіз показав значну роль зовнішніх мотивів у загальній структурі навчальної мотивації дітей.

Ці дані представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Домінування типів мотивації навчання

Тип мотивації	Кількість учнів	%
Переважно внутрішня	12	30
Змішана	20	50
Переважно зовнішня	8	20

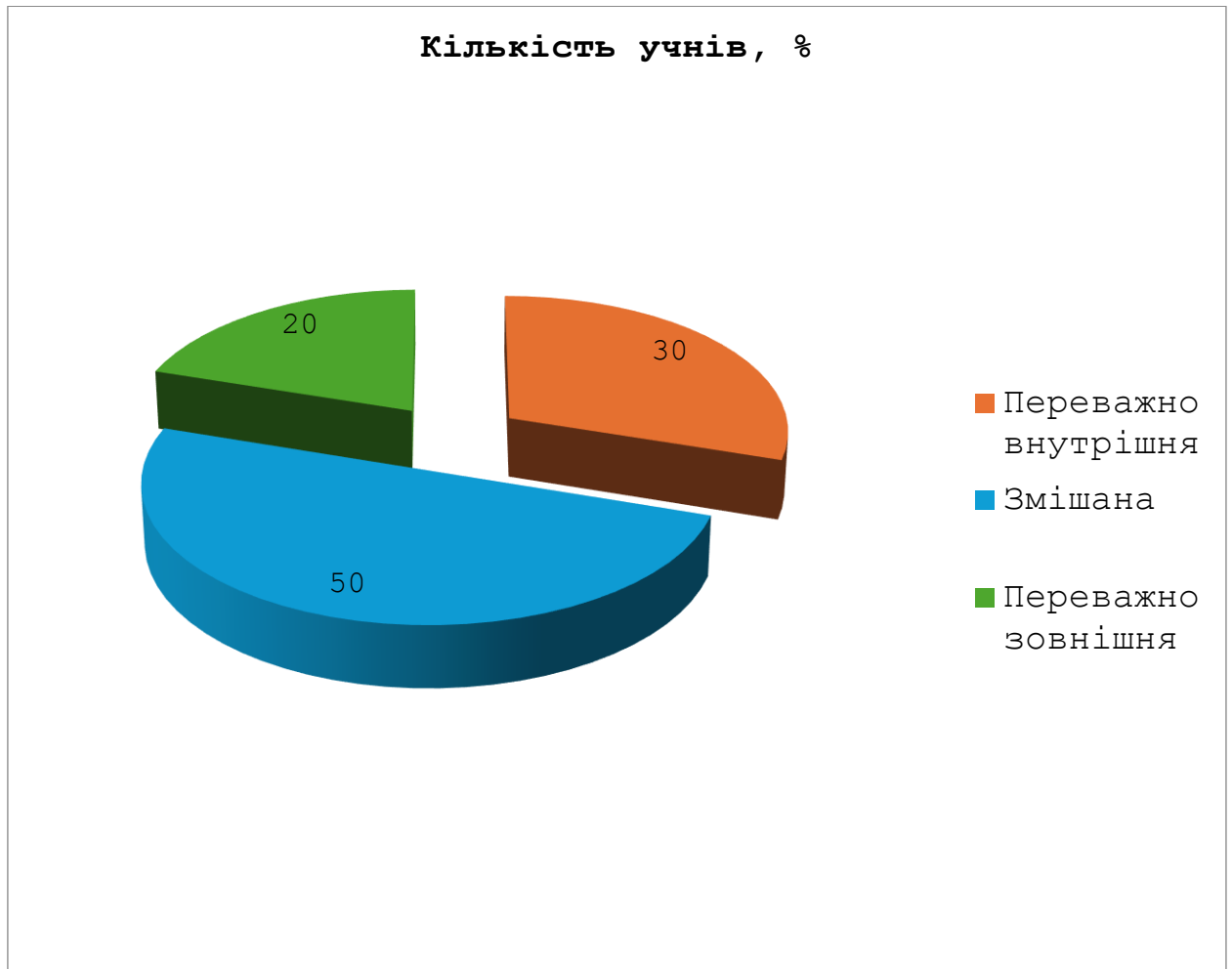

Рис.3.2. Домінування типів мотивації навчання

Отже, результати за методикою Academic Motivation Scale свідчать про переважання змішаного типу мотивації серед молодших школярів.

Внутрішня мотивація вже сформована на базовому рівні, проте значний вплив зберігають зовнішні стимули, що відповідає віковим особливостям розвитку.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що мотиваційна сфера молодших школярів має переважно перехідний характер.

Для половини дітей навчання поєднує інтерес до знань із соціальними мотивами, такими як оцінки, схвалення та очікування дорослих.

Така структура відповідає закономірностям вікового розвитку, оскільки у молодшому шкільному віці навчальна діяльність лише набуває статусу провідної.

Було цікаво спостерігати, як під час консультацій батьки підтверджували цю змішану картину, розповідаючи, що їхні діти водночас можуть захоплено розповідати про цікаві факти, почуті на уроці, і в той же час запитувати, яку оцінку вони отримають за виконане завдання.

Аналіз результатів структури мотивації за методикою SRQ-A

Методика Self-Regulation Questionnaire дозволила дослідити рівень автономності навчальної регуляції, що є важливим показником зрілості мотиваційної системи дитини.

Результати цього дослідження представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Типи регуляції навчальної діяльності

Тип регуляції	Кількість учнів	%
Зовнішня	13	33
Інтроєктована	7	18
Ідентифікована	15	37
Внутрішня	5	12

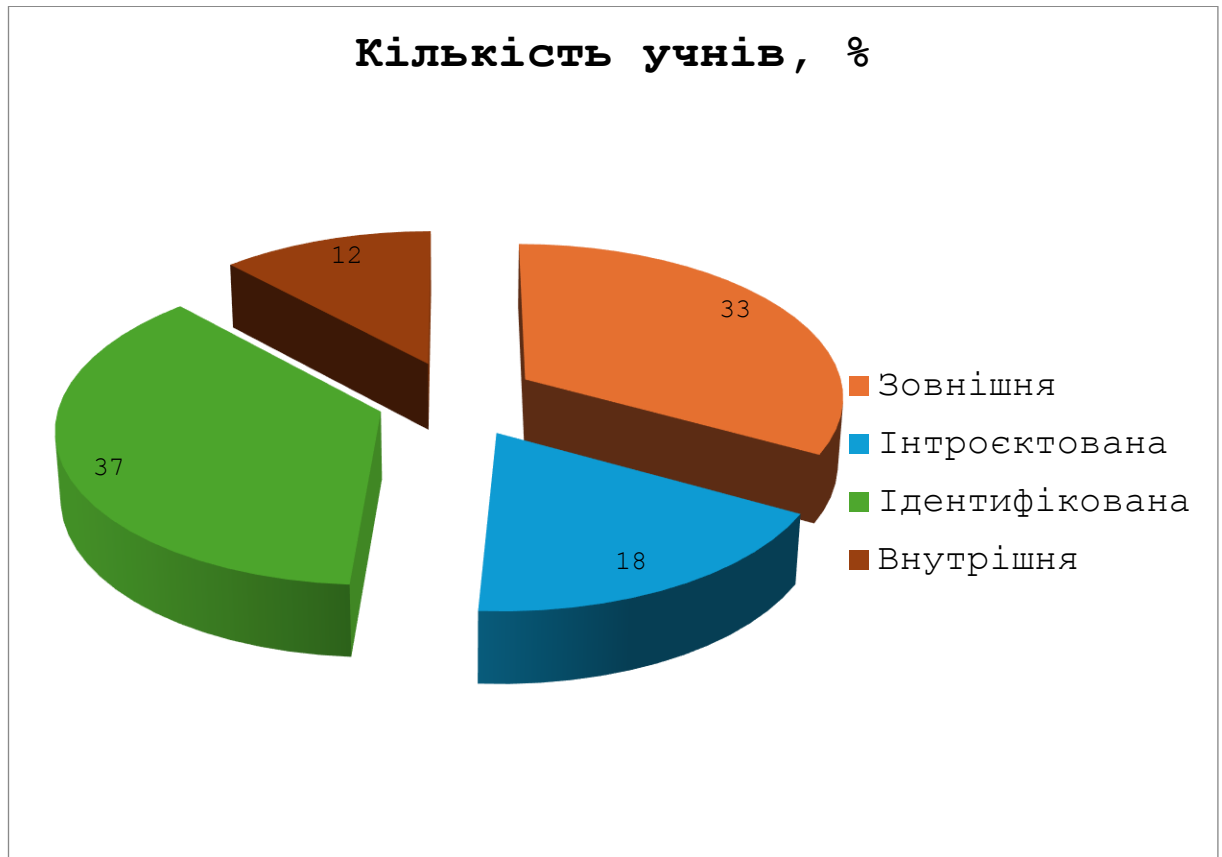

Рис.3.3. Типи регуляції навчальної діяльності

Переважання ідентифікованої регуляції свідчить про те, що значна частина дітей уже усвідомлює важливість навчання, хоча ще не відчуває повної автономії у діяльності.

Під час індивідуальних бесід з дітьми це проявлялося у їхніх відповідях на запитання про те, чому вони виконують домашні завдання.

Типовою була відповідь на зразок "бо це потрібно для майбутнього" або "щоб бути розумним", що вказує саме на ідентифіковану регуляцію.

Зовнішня регуляція залишається значущою, що проявляється в орієнтації на оцінювання та вимоги вчителя.

Деякі діти відверто зізнавалися, що роблять уроки, "бо мама перевіряє" або "щоб вчителька не сварила".

Низький відсоток внутрішньої регуляції є закономірним для цього вікового етапу, оскільки самостійна організація навчальної діяльності лише формується.

Ті п'ятеро дітей, які продемонстрували внутрішню регуляцію, виявилися учнями з високою загальною успішністю та сильною підтримкою з боку сім'ї, де цінується саме процес навчання, а не оцінки.

Отже, мотиваційна система молодших школярів характеризується поступовим переходом від зовнішнього контролю до внутрішнього прийняття навчальних цілей.

Таким чином, результати дослідження саморегуляції показують, що більшість учнів перебуває на етапі переходу від зовнішньої до більш автономної регуляції навчальної діяльності. Повністю внутрішня регуляція сформована лише у незначної частини дітей.

Аналіз результатів самооцінки навчальної компетентності (Harter)

Дослідження за методикою Self-Perceived Competence Scale показало цікавий розподіл рівнів відчуття компетентності серед учасників.

Ці дані систематизовані в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Рівні відчуття навчальної компетентності

Рівень	Кількість учнів	%
Високий	12	30
Середній	20	50
Низький	8	20

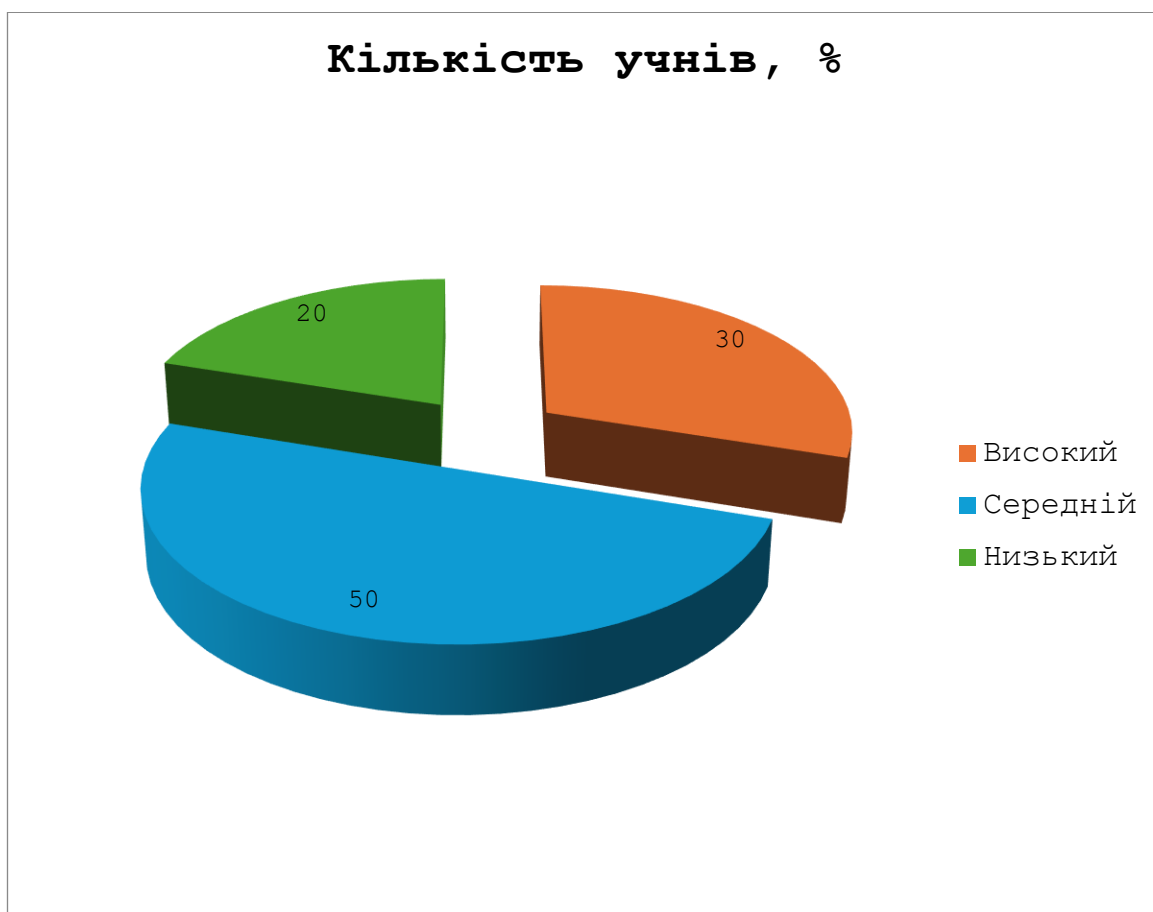

Рис.3.4. Рівні відчуття навчальної компетентності

Більшість дітей оцінюють власні навчальні можливості як середні, що відповідає нормальному процесу формування академічної самооцінки.

Під час спостережень на уроках та в процесі діагностики було помітно, як учні з різними рівнями компетентності по-різному реагують на труднощі.

Учні з високим рівнем компетентності демонструють активність, упевненість та позитивне ставлення до навчання. Коли вони зустрічали незрозуміле запитання в опитувальнику, вони не соромилися запитати, уважно вислуховували пояснення та впевнено давали відповідь.

Натомість діти з низькою самооцінкою частіше уникають складних завдань, виявляють тривожність і залежність від допомоги дорослих. Під час діагностики вони постійно перепитували, чи правильно вони роблять, просили підтвердження своїх відповідей, деякі навіть намагалися підглянути в сусіда.

Отже, відчуття навчальної компетентності у більшості дітей має середній рівень розвитку та виступає важливим фактором їхньої навчальної активності. Водночас низька самооцінка пов'язана з тривожністю та уникненням складних завдань.

Це підтверджує положення теорії самодетермінації про ключову роль відчуття компетентності у формуванні внутрішньої мотивації.

Для встановлення взаємозв'язків між досліджуваними змінними було проведено кореляційний аналіз, результати якого виявилися надзвичайно інформативними для розуміння внутрішніх механізмів мотивації.

Отримані коефіцієнти кореляції представлені в таблиці 3.5

Таблиця 3.5

Кореляційні зв'язки між показниками мотивації

Показники	r
Внутрішня мотивація – компетентність	0,52
Компетентність – внутрішня регуляція	0,49
Амотивація – компетентність	-0,48
Зовнішня регуляція – внутрішня мотивація	-0,31

Таким чином, кореляційний аналіз підтверджує тісний взаємозв'язок між внутрішньою мотивацією, саморегуляцією та відчуттям компетентності. Отримані зв'язки вказують на комплексний характер формування мотиваційної сфери молодших школярів.

Виявлений позитивний зв'язок між внутрішньою мотивацією та відчуттям компетентності свідчить про те, що віра у власні можливості виступає важливим чинником автономізації навчальної діяльності.

Цей зв'язок проявлявся дуже наочно під час індивідуальних консультацій.

Діти, які впевнено говорили про свої навчальні успіхи, розповідали про предмети, які їм легко даються, одночасно демонстрували справжню зацікавленість навчанням, горіли очима, коли розповідали про цікаві факти з улюблених предметів.

Негативна кореляція між амотивацією та компетентністю підтверджує, що зниження самооцінки супроводжується зменшенням навчальної активності.

Особливо показовим виявився від'ємний зв'язок між зовнішньою регуляцією та внутрішньою мотивацією. Це вказує на те, що надмірний акцент на зовнішньому контролі, постійному оцінюванні, покараннях за невдачі може фактично перешкоджати розвитку справжнього інтересу до навчання.

Під час консультацій з батьками саме це стало однією з ключових тем для обговорення, оскільки багато батьків несвідомо підсилюють зовнішню регуляцію через надмірний контроль та акцент на оцінках.

Отже, результати дозволяють стверджувати, що психологічним ядром мотивації молодших школярів виступає поєднання відчуття успішності, підтримки дорослих та поступового формування пізнавального інтересу.

Ці три компоненти не існують ізольовано, а знаходяться в динамічній взаємодії, впливаючи один на одного та створюючи унікальний мотиваційний профіль кожної дитини.

Проведене дослідження показало, що мотивація навчальної діяльності молодших школярів характеризується кількома важливими особливостями.

По-перше, спостерігається домінування змішаних мотиваційних структур, коли внутрішні та зовнішні мотиви співіснують та взаємодіють.

По-друге, відбувається поступовий перехід до більш автономної регуляції діяльності, хоча цей процес ще далекий від завершення.

По-третє, виявлена суттєва роль відчуття навчальної компетентності як базового чинника мотивації.

По-четверте, підтверджений взаємозв'язок між самооцінкою, типом мотивації та навчальною активністю.

Отримані результати підтверджують гіпотезу дослідження та узгоджуються з положеннями сучасних мотиваційних теорій розвитку особистості.

Водночас вони мають практичне значення, оскільки дозволяють сформулювати конкретні рекомендації щодо підтримки та розвитку навчальної мотивації дітей цього віку.

Стало очевидним, що робота з мотивацією має бути комплексною, враховувати всі виявлені чинники та орієнтуватися на індивідуальні особливості кожної дитини.

3.3. Психологічні рекомендації щодо підвищення мотивації навчальної діяльності школярів

Отримані результати емпіричного дослідження свідчать про декілька ключових аспектів мотивації молодших школярів:

- переважання змішаних типів мотивації (поєднання внутрішніх та зовнішніх стимулів);
- поступовий перехід до автономної регуляції навчальної діяльності;
- важливість відчуття компетентності як базового чинника мотивації;
- вплив зовнішнього контролю на розвиток внутрішнього інтересу до навчання.

На основі цих висновків сформульовано практичні рекомендації для педагогів, психологів та батьків, які спрямовані на стимулювання пізнавальної активності та розвитку внутрішньої мотивації дітей.

1. Рекомендації для педагогів

1. Стимулювання внутрішньої мотивації:

- Використовувати завдання, що викликають цікавість, креативність та проблемне мислення.

- Підтримувати інтерес дітей до навчання через ігрові елементи, дослідницькі завдання та інтерактивні вправи.
- Надавати дітям можливість обирати послідовність виконання завдань або способи демонстрації результатів.
- 2. Збалансоване використання зовнішніх стимулів:
 - Використовувати оцінювання та похвалу як підтримку, а не як єдину мотиваційну основу.
 - Уникати надмірного контролю та тиску на дітей, що може послаблювати внутрішній інтерес до навчання.
 - Пояснювати цінність навчальних завдань для розвитку дитини, а не лише для отримання оцінки.
- 3. Розвиток навчальної автономії та саморегуляції:
 - Поступово збільшувати рівень самостійності у виконанні завдань.
 - Навчати планувати навчальну діяльність, ставити цілі та оцінювати власні досягнення.
 - Використовувати методи рефлексії, наприклад: обговорення, що було цікавого під час виконання завдань, що викликало труднощі, як їх подолати.
- 4. Підтримка позитивного відчуття компетентності:
 - Надавати завдання, що відповідають рівню можливостей дитини, поступово збільшуючи складність.
 - Підкреслювати успіхи, навіть невеликі, щоб формувати відчуття власної спроможності.
 - Організовувати колективні або парні завдання, де дитина може відчувати свою ефективність та роль у групі.

2. Рекомендації для батьків

1. Формування інтересу до навчання вдома:
 - Обговорювати навчальні досягнення дитини, ставити запитання про те, що було цікавого на уроці.

- Створювати домашнє середовище, сприятливе для навчання (спокійне місце, необхідні матеріали, час для виконання завдань).

2. Підтримка автономії та внутрішньої мотивації:

- Дозволяти дитині робити вибір у навчанні (який порядок виконання завдань, яку тему досліджувати глибше).

- Заохочувати самостійне прийняття рішень і пояснювати значення виконаної роботи, не лише оцінки.

3. Позитивне підкріплення та підвищення впевненості:

- Хвалити конкретні досягнення та зусилля, а не загальні характеристики («Ти добре пояснив розв'язання завдання», а не «Ти розумний»).

- Підтримувати спроби долати труднощі, формувати установку на розвиток («Ти ще не вмієш, але можеш навчитися»).

3. Рекомендації для психологів та шкільних консультантів

1. Індивідуальні консультації та корекційна робота:

- Проводити індивідуальні бесіди для виявлення мотиваційних бар'єрів і підтримки дітей з низькою внутрішньою мотивацією.

- Використовувати вправи на розвиток саморефлексії, усвідомлення власних досягнень та планування навчальної діяльності.

2. Робота з групою мотивацією:

- Організовувати тренінги та групові вправи, спрямовані на підвищення взаємної підтримки та відчуття компетентності дітей.

- Створювати проекти, де кожна дитина може проявити свої сильні сторони та відчути значущість власного внеску.

Комплексне використання педагогічних, батьківських та психологічних заходів дозволяє:

- стимулювати внутрішню мотивацію та пізнавальний інтерес;
- зменшити надмірну залежність від зовнішніх оцінок та контролю;

- підвищити відчуття компетентності та впевненість у власних силах;
- сформувати уміння самостійно планувати та регулювати навчальну діяльність.

Таким чином, реалізація рекомендацій на практиці сприятиме формуванню стійкої мотиваційної системи у молодших школярів, що є фундаментом успішної навчальної діяльності та розвитку особистості.

Висновки до 3 розділу

У третьому розділі було здійснено емпіричне дослідження мотивації навчальної діяльності молодших школярів, яке дозволило виявити особливості її структури, типи регуляції та рівень сформованості відчуття навчальної компетентності.

У процесі організації дослідження було забезпечено дотримання наукових та етичних вимог, підібрано валідні психодіагностичні методики та сформовано вибірку учнів 3–4 класів у кількості 40 осіб. Це дозволило отримати достовірні та репрезентативні результати.

Аналіз емпіричних даних показав, що для більшості молодших школярів характерне домінування змішаного типу мотивації, при якому внутрішні та зовнішні мотиви взаємодіють між собою.

Встановлено, що внутрішня мотивація вже сформована на базовому рівні, проте значну роль продовжують відігравати зовнішні стимули (оцінювання, схвалення дорослих).

Дослідження саморегуляції навчальної діяльності засвідчило, що більшість учнів перебуває на етапі переходу до більш автономної регуляції. Переважає ідентифікований тип регуляції, що свідчить про часткове усвідомлення значущості навчання, але недостатній рівень внутрішньої самостійності.

Виявлено, що відчуття навчальної компетентності є важливим чинником мотивації. Учні з вищим рівнем самооцінки демонструють більшу активність, впевненість та зацікавленість у навчанні, тоді як низький рівень компетентності супроводжується тривожністю та уникненням складних завдань.

Результати кореляційного аналізу підтвердили наявність статистично значущих зв'язків між основними показниками мотивації: встановлено позитивний зв'язок між внутрішньою мотивацією та відчуттям компетентності, а також негативний — між зовнішньою регуляцією та внутрішньою мотивацією. Це свідчить про взаємозалежність компонентів мотиваційної сфери.

На основі отриманих результатів було розроблено психологічні рекомендації, спрямовані на розвиток внутрішньої мотивації, формування саморегуляції та підвищення відчуття компетентності школярів.

Таким чином, мета дослідження досягнута, а висунута гіпотеза підтверджена. Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення для організації навчального процесу та психологічного супроводу молодших школярів.

ВИСНОВКИ

У ході виконання роботи було здійснено теоретичне та емпіричне дослідження мотивації навчальної діяльності молодших школярів.

У першому розділі проаналізовано наукові підходи до розуміння мотивації навчальної діяльності. Встановлено, що мотивація є складною багаторівневою системою, яка включає внутрішні та зовнішні спонукання, а також визначає активність, спрямованість і результативність навчальної діяльності учнів.

Особливу увагу приділено віковим особливостям формування мотивації у молодшому шкільному віці, для якого характерний поступовий перехід від зовнішньо зумовленої до внутрішньо регульованої діяльності.

У другому розділі розглянуто психологічні чинники формування навчальної мотивації, серед яких ключову роль відіграють відчуття компетентності, рівень саморегуляції та характер взаємодії дитини з дорослими. Визначено, що підтримка автономії, позитивне підкріплення та створення ситуації успіху є важливими умовами розвитку внутрішньої мотивації школярів.

У третьому розділі представлено результати емпіричного дослідження мотивації навчальної діяльності молодших школярів. Встановлено, що для більшості учнів характерний змішаний тип мотивації, при якому поєднуються внутрішні та зовнішні мотиви. Виявлено, що внутрішня мотивація перебуває на стадії формування, а зовнішні стимули (оцінювання, схвалення дорослих) залишаються значущими.

Дослідження саморегуляції показало, що більшість дітей перебуває на етапі переходу до більш автономної регуляції навчальної діяльності, з переважанням ідентифікованого типу регуляції.

Встановлено, що внутрішня регуляція сформована лише у незначній частини учнів.

Результати дослідження підтвердили важливу роль відчуття навчальної компетентності як чинника мотивації. Учні з високим рівнем самооцінки демонструють більшу пізнавальну активність, упевненість та інтерес до навчання, тоді як низький рівень компетентності пов'язаний із тривожністю та уникненням складних завдань.

Кореляційний аналіз виявив взаємозв'язки між основними компонентами мотивації: встановлено позитивний зв'язок між внутрішньою мотивацією та відчуттям компетентності, а також негативний зв'язок між зовнішньою регуляцією та внутрішньою мотивацією. Це підтверджує комплексний характер формування мотиваційної сфери.

На основі отриманих результатів розроблено психологічні рекомендації для педагогів, батьків та психологів, спрямовані на розвиток внутрішньої мотивації, формування саморегуляції та підвищення відчуття компетентності школярів.

Таким чином, мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконані, а висунута гіпотеза підтверджена.

Отримані результати мають теоретичне та практичне значення і можуть бути використані в освітній практиці для підвищення ефективності навчальної діяльності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабина Т. Г., Єршова О. П. Успішність як багатовимірний феномен. Успішність особистості: потенціал та обмеження : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф., (м. Київ, 18 берез. 2010 р.). Київ, 2010. С. 19-21. URL: <https://scholar.google.com/scholar>
2. Бескорса О. С., Моторіна Д. А. Інноваційні технології навчання читання у практиці сучасної початкової школи. Інноваційні педагогіка. Випуск 12. Т. 1. 2019. С.23-26. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/12-1-2019>
3. Бех, І. В. Психологія особистості. К., 2004. 368 с.
4. Болгаріна В.С., Гуменюк Л.І. Дослідження мотивації навчання засобами педагогічної соціалізації . Педагогіка і психологія. К.2015 URL: <http://nbuv.gov.ua>
5. Боровинська І. Є. До психологічного розуміння понять «успіх», «успішність», «життєвий успіх», «життєва успішність». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки. Вип. 3. Т. 2. 2017, с.143 – 148. URL: <http://ps.kherson.ua>
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с URL: <https://archive.org/details/ukrainiandictionary>
7. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2008. 400 с
8. Вінков В. Ю. Уявлення про життєвий успіх : стан розробленості проблематики в соціальній психології. Проблеми політичної психології. 2015. Вип. 2 (16). С. 221 – 231. URL: <https://ippp.org.ua>
9. Волянчук А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького

державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Том 1. № 27. С. 241-245. URL: <https://doi.org/10.30525/2663-5761/2020-27-241>

10. Гуляс І. А. Життєвий успіх як соціально – психологічний феномен. Проблеми сучасної психології. 2018. Вип. 4. С. 9 – 14.

11. Демченко Я. М. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. Педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Харків, 2015. Вип. № 47. С. 14-25

12. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standart-upo-chatkovoyi-osviti>.

13. Джурак Г. Самостійна пізнавальна діяльність учнів: формування мотивації. Психолог .Шкільний світ. 2011. № 21. С. 12-14

14. Дзюбо Л. В. Діагностика навчальної мотивації: збірник методик. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.

15. Дзюбо Л. В., Гриценко Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. Психолінгвістика. 2009. Вип. 4. С. 33-43

16. Дячук В. Діагностика мотивів навчання у школярів. Психолог Шкільний світ. 2010. № 15. С. 16-18.

17. Жадан О. М. Психологічний супровід формування в учнів мотивації до навчання. Пед. Майстерня. 2014. № 9. С. 26-29.

18. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 304 с

19. Зелінська Л. Підвищення знань молодших школярів шляхом мотивації навчальної діяльності. Актуальні питання гуманітарних наук. 2014. Вип. 8. С. 228-232.

20. Іванова Ю. Мотивація як чинник успішного формування навчально-пізнавальної діяльності учнів. Післядипломна освіта в Україні . 2016. № 1. С. 34–37.

21. Іллін Є. П. І-44 Мотивація і мотиви / Є. П. Іллін; переклад з рос. мови, передмова та примітки Т. В. Тадеєвої. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. 512 с
22. Кельнер С. С. Формування навчальної мотивації. Управління школою. 2015. № 25-27. С. 71-75
23. Кічатінов Л.П. Формування мотивації діяльності учнів: навч. Посібник К. 2015 с
24. Кириленко В. Використання методик для діагностики мотивації учіння молодших школярів (Досвід використання діагностичних методів дослідження). Початкова школа. 2007. № 11. С. 40-44. URL: <https://scholar.google.com/citations?user=h9u-tYUAAAAAJ&hl>
25. Кириленко В. Формування та корекція мотивації учіння молодших школярів. Початкова школа. 2008. №1. С. 56-59. URL: https://uu.edu.ua/upload/universitet/Osobisti_zdobutki/Zahist_disertaciy_I_R/Kirilenko_a
26. Климчук В.О., Горбунова В.В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.2014. 110 с.
27. Козігора М. А. Особливості розвитку та динаміки мотивів навчальної діяльності молодших школярів. Молодий вчений. 2018. № 12.1 (64.1). С. 36-39. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12.1/9.pdf>
28. Лещук Р. М. Використання ІКТ для мотивації навчальної діяльності. Трудове навчання в школі. 2013. № 4. С. 2-8.
29. Литовченко О. М. Модель формування навчальної мотивації засобами ІКТ у мовно-літературному середовищі. Вивчаємо українську мову та літературу (Основа). 2010. № 27. С. 2-9.
30. Лук'янова М. Навчальна мотивація учнів: психолого-дидактичний аспект. Відкритий урок. Розробки, технології, досвід. 2008. №7/8. С. 27-31.
31. Лук'янова М. Психологія навчальної мотивації школярів. Відкритий урок. Розробки, технології, досвід. 2006. №3/4. С. 26-32.

32. Луцинська О. Формування мотивації учіння в учнів початкових класів приватної школи. Гірська школа Українських Карпат. 2016. № 14. С. 122-125 URL: <http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream>

33. Маляр, Л. В., Ваколя, З. М. Особливості мотивації учнів до навчальної діяльності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 82. С. 102–107 URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>

34. Мар'яненко Л. Рекомендації для педагогів щодо вміння формувати пізнавальний інтерес і пізнавальну потребу в молодших школярів. Практичний психолог: школа. 2014. № 3. С. 40–48 URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10361>

35. Молчанюк О. В., Бабакіна О. О. Навчально-пізнавальна мотивація особистості: психолого-дидактичний аспект. Наукові записки кафедри педагогіки. 2013. Вип. 32. С. 131-139 URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3252>

36. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. Філософія, соціологія, психологія : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. Вип. 12. Ч. II. С. 23–30 URL: <https://lib.cnu.edu.ua/>

37. Парфілова С. Л., Лисенко О. С. Психолого-педагогічні підходи до проблеми навчальної мотивації молодших школярів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 9 (43). С. 154-160 URL: nbuv.gov.ua

38. Переславцева, Ю. Л. Особливості мотивації навчальної діяльності молодших школярів. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. - 2015. Вип. 5. С. 69–73 URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/view/7373>

39. Поліванова О. Є. Взаємозв'язок уявлення про успіх та соціальнопсихологічних характеристик особистості у сучасній молоді. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». 2014. № 1099. Вип. 54. С. 19–22 URL: karazin.ua

40. Сахно Н. Мотивація до навчання. Психолог (Шкільний світ). 2009. № 22/23. С. 61-63
41. Скрипник, А. Ю., Михайлик, А. О. «Мотивація» і «мотив» як засіб психолого-педагогічної активізації учнів. Соціальна робота та психологія: освіта і наука. 2023. № 2. URL <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2023-2-6>
42. Телецька О.А. Поняття про навчальну мотивацію в психолого-педагогічній літературі. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017-2018 рр. Том 2. (16-17 травня 2019 р.). Вінниця, 2019. С. 100-102. URL: <https://jpvvs.donnu.edu.ua/article/view/7238>
43. Тринчук О.Б. Особливості мотиваційно-ціннісної структури особистості. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. Психологія. 2015 №2. С. 201-208 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2015_20_2%282%29__25
44. Фоменко К. І. Психодіагностика мотиваційної сфери особистості молодшого школяра. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. 2017. Вип. 55. С. 280-298 URL: <https://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology>
45. Чорней І. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. Нова педагогічна думка. 2014. № 4. С. 163-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_4_45
46. Чувакова О.К. До проблеми формування дієвості навчальних мотивів у школярів . Дослідження сфери мотивації особистості: Міжвузівський збірник наукових праць. К. 2017 С. 131-141.
47. Шищенко В. Формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчання: теоретичний аспект. Рідна школа. 2016. № 4. С. 76-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_4_21
48. Atkinson, J. W. Motivational determinants of risk-taking behavior. Psychological Review, 1964. Vol. 71, No. 6, pp. 375–380. URL: <https://doi.org/10.1037/h0043470>

49. Bandura, A. Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman, 1997. 604 p. URL: <https://www.worldcat.org/title/37102342>
50. Deci, E., & Ryan, R. Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness. New York: Guilford Press, 2017. 512 p. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-42320-0>
51. Pintrich, P.R., & Schunk, D.H. Motivation in education: Theory, research, and applications. 2nd ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson, 2002. 464 p. URL: <https://www.pearson.com/store/p/motivation-in-education/P100000248.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Academic Motivation Scale (AMS)

Мета методики: визначення рівнів внутрішньої та зовнішньої мотивації навчальної діяльності школярів.

Інструкція для дітей:

«Прочитай кожне питання уважно та обери відповідь, яка найбільше відповідає твоєму ставленню до навчання.

Пам'ятай, немає правильних чи неправильних відповідей – важливо чесно сказати, що ти думаєш».

Варіанти відповіді:

- 1 – зовсім не схоже на мене
- 2 – скоріше не схоже на мене
- 3 – скоріше схоже на мене
- 4 – зовсім схоже на мене

Питання:

1. Я ходжу до школи, бо мені цікаво дізнаватися нові речі.
2. Я виконую завдання, бо хочу отримати хороші оцінки.
3. Мені подобається, коли я можу самотійно знайти правильну відповідь.
4. Я роблю уроки, щоб отримати похвалу від учителя.
5. Мені подобається розв'язувати складні завдання.
6. Я намагаюся навчатися, бо цього хочуть батьки.

7. Я відчуваю задоволення, коли розумію нову тему.
8. Мене стимулює думка про те, що інші похвалять мої успіхи.
9. Я цікавлюся предметами, навіть якщо ніхто не оцінює мої знання.
10. Я роблю завдання, щоб не отримати погану оцінку.
11. Я люблю вчитися, бо це приносить мені радість.
12. Я стараюся виконувати всі завдання, бо боюся зауважень від дорослих.

Self-Regulation Questionnaire (SRQ-A)

Мета методики: визначення типів регуляції навчальної діяльності (зовнішня, інтроєктована, ідентифікована, внутрішня).

Інструкція для дітей:

«Прочитай запитання та обери, чому ти виконуєш навчальні завдання. Важливо відповісти чесно».

Варіанти відповіді:

- 1 – зовсім не схоже
- 2 – скоріше не схоже
- 3 – скоріше схоже
- 4 – зовсім схоже

Питання:

- 1. Я виконую уроки, бо мама перевіряє. (*зовнішня регуляція*)
- 2. Я роблю завдання, бо боюся, що вчитель буде сердитися.
(*зовнішня регуляція*)
- 3. Я виконую домашні завдання, бо хочу, щоб мене хвалили.
(*інтроєктована регуляція*)
- 4. Я стараюся, бо хочу бути кращим за інших. (*інтроєктована регуляція*)
- 5. Я роблю уроки, бо розумію, що це корисно для мого розвитку.
(*ідентифікована регуляція*)
- 6. Я вчусь, бо хочу зрозуміти нову тему. (*ідентифікована регуляція*)

7. Мені цікаво розв'язувати завдання, бо це приносить задоволення.
(внутрішня регуляція)
8. Я навчаюся, бо люблю відкривати щось нове. (внутрішня регуляція)
9. Я виконую домашнє завдання, бо це мій власний вибір і мені важливо. (внутрішня регуляція)
10. Я стараюся робити уроки, бо хочу відчувати себе компетентним.
(ідентифікована/внутрішня регуляція)

Self-Perceived Competence Scale (Harter)

Мета методики: оцінка відчуття власної навчальної компетентності та впевненості на уроках.

Інструкція для дітей:

«Прочитай кожне твердження і обери, яке з двох варіантів більше про тебе».

Варіанти відповіді:

- Варіант А – це про мене
- Варіант Б – це не зовсім про мене

Питання:

1. Я легко справляюся з новими завданнями на уроках.
2. Мені складно виконувати складні завдання.
3. Я впевнений, що можу розв'язати завдання, яке спочатку здається важким.
4. Іноді я відчуваю, що не можу зрозуміти новий матеріал.
5. Я вважаю, що можу добре виступати на уроці, коли потрібно відповісти.
6. Я часто сумніваюся у своїй здатності виконати завдання.
7. Мені подобається пробувати нові речі на уроках.
8. Я боюся робити помилки, бо можу не впоратися.
9. Я вірю, що можу навчитися всьому, що вимагає вчитель.
10. Іноді мені здається, що інші роблять це краще, ніж я.
11. Я намагаюся виконувати завдання самостійно.
12. Я відчуваю, що потребую допомоги, навіть коли можу впоратися

сам